

Maija Kaukonen
paatoimittaja@say.fi

Esittelyssä potilasturvallisuuden professori Tuija Ikonen

Potilasturvallisuuden professori, kirurgi Tuija Ikonen tuntee taustansa vuoksi myös anesthesiologiien työhön liittyvät potilasturvallisuuden haasteet.

Kuka olet?

Olen Tuija Ikonen, ensimmäinen lääketieteelliseen tiedekuntaan nimetty potilasturvallisuuden professori Suomessa. Toimin Vaasan sairaanhoitopiirissä ja Turun yliopistossa. Professorin tehtävän ohella johdan Potilas- ja asiakasturvallisuuden kehittämiskeskusta.

Minkälaista tutkimusta olet tehnyt?

Väitöstutkimukseni käsitteli keuhkon-siirtoja. Urani alkuvuosina tutkimusaiheeni liittyivät elinsiirtoihin ja verisuonikirurgiaan, myöhemmin menetelmien arviointiin, terveydenhuoltojärjestelmään ja potilasturvallisuuteen. Viime vuosina olen saanut ohjata myös terveydenhuollon hallinnon piiriin kuuluvia väitöstutkimuksia.

Oletko ollut kliinikkona?

Olen kirurgi ja viihtynyt leikkaussaleissa noin 30 vuoden ajan. Enää en tee kirurgiaa. Viimeisin kliininen lääkärin työkokemukseni oli viisi vuotta sitten tehdessäni terveyskeskuspalvelun täydennystä terveydenhuollon erikoislääkäriksi. Potilasvakuutuskeskuksen asiantuntijalääkärinä käsittelemäni tapaukset pitävät minut nykyisin kiinni kliinikoiden arjessa.

Miten kiinnostuit potilasturvallisuudesta?

Potilasturvallisuuden ”juureni” sijoittuvat kauas ennen aikaa, jolloin

potilasturvallisuudesta alettiin aktiivisesti puhua. Nuorena lääkärinä ihmettelin, kuinka pienistä virheistä tai poikkeavista tapahtumista saattoi kehkeytyä kaskadi, joka aiheutti potilaalle vakavaa haittaa tai pitkitti potilaan hoitoa. Oli turhauttavaa, että usein nämä tilanteet jäivät ilman kunnollista selitystä. Silloin en vielä tuntenut keinoja, joiden avulla näistä tapahtumaketjuista olisi voinut ottaa oppia. Potilasturvallisuusajattelun myötä sain sitten tutustua esimerkiksi inhimillisten tekijöiden ja systeemin vaikutuksiin, reikäjuustomalliin ja virheiden suojauksiin. Näiden käsitteiden avulla opin tarkastelemaan tilanteita uudella tavalla ja sain vastauksia kysymyksiini, jotka olivat ennen ihmetyttäneet minua. Juuri-syyanalyysin ja miksi-kysymysten avulla opin tarkastelemaan vaaratapahtumia. Kun potilasturvallisuustyötä sitten aloitettiin Suomessa, koin sen heti merkitykselliseksi ja halusin lähteä mukaan. Ehkä olin ennen sitä saanut oppia riittävän paljon kanta-pään kautta.

Ensimmäinen näkyvämpi potilasturvallisuustehtäväni oli osallistuminen WHO:n leikkaustiimin tarkistuslistan jalkauttamiseen Suomeen vuonna 2009. Seuraavana vuonna olin myös mukana perustamassa Suomen potilasturvallisuusyhdistystä. Sen jälkeen olenkin useissa tehtävissäni tehnyt monenlaista potilasturvallisuuteen liittyvää työtä.

Miten itse näet potilasturvallisuuden?

Potilasturvallisuus on kokonaisvaltaista ja monitekijäistä. Se syntyy arvoista ja asenteista, jotka heijastuvat toimintakulttuuriin valintoina ja tekoina potilaan parhaaksi. Potilasturvallisuus ilmenee aktiivisena pyrkimyksenä turvata potilasta vahingoittumasta kompleksisessa toimintaympäristössä ja muuttuvissa olosuhteissa.

Mitkä ovat näkemyksesi mukaan keskeiset asiat potilasturvallisuuden alalla, joita aiot lähteä edistämään?

Kaikkein tärkeimmäksi tehtäväkseni juuri nyt koen potilasturvallisuuden huomioimisen lääkäriskoulutuksessa. Potilasturvallisuus rakentuu monenlaisista työelämätaidoista. Olen todella iloinen, että tänä vuonna on valmistunut dekaanien hyväksymä valmistuvien lääkäreiden osaamista-voitteiden kuvaus, joka sisältää useita potilasturvallisuustaitoja. Toivon, että näiden opettaminen integroituu osaksi kaikkea lääkäreiden koulutusta. Myös erikoistumisopinnoissa kannattaisi käsitellä turvallisuustaitoja, eikä niiden kertaaminen jo vankasti työelämässä olevien kollegojen parissa olisi haitaksi.

Kouluttamisen ohella tutkimuksen edistäminen on tärkeää. Emme tiedä vielä kovin hyvin, kuinka vaikuttavia käyttämämme potilas-

turvallisuusmenettelyt ovat. Lisäksi ajankohtaisia huomioitavia asioita ovat erilaiset muuttuviin toimintaympäristöihin, kuten etäkontakteihin ja kotiin vietäviin palveluihin, liittyvät suojaukset. Myös sote-uudistus toteutuessaan aiheuttaa systeemitason muutoksia, joilla voi olla isojakoin heijastevaikutuksia potilas- ja asiakasturvallisuuteen.

Minkälaisena näet anestesiologiaan ja tehohoitoon liittyvät potilasturvallisuuden haasteet?

Suomessa on kansainvälisestäkin arvostettua tehohoitoa ja työnsä osaavia anestesiologeja. Monisairaiden ja monilääkittyjen potilaiden turvallinen hoito on haaste kaikkien lääkäreiden ammattitaidolle. Toiminnan muuttuminen teknologioista riippuvaisemmaksi tuo mukanaan uusia turvallisuusriskejä. Omaan erikoisalaani liittyen ajattelen, että veren hyytymiseen vaikuttavien lääkkeiden ja tromboosiriskin välillä tasapainottelu on haaste, joka heijastuu myös anestesiologiaan.

Inhimillisiä tekijöitä tarkastellen anestesiologin työ on raskasta, jos pätevystysvelvollisuus jatkuu eläkeikään saakka. Tämä voi aiheuttaa turvallisuusriskejä, elleivät työolot ja suojaavat toimintamallit ole kunnossa. Nuorena pidin kirurgeja leikkaussalin sankareina, mutta nykyisin katson suurella kunnioituksella sermin toiselle puolelle. Anestesiologien ammattitaito, huolellisuus ja tarkkuus sekä kyky reagoida potilaan tilan nopeisiin muutoksiin ovat potilasturvallisuuden varmistamista parhaimmillaan. Monet systemaattiset toimintamallit ja työkalut sopivat hyvin myös teholle ja leikkauksaliin. Toivon, että ala kiinnostaisi tulevaisuudessakin erikoisalaansa valitsevia nuoria lääkäreitä. Se on työtä elämän puolesta.

Mikä on paras keino parantaa potilasturvallisuutta?

Turvallisuus todentuu potilaan hoidossa. Potilasturvallisuuden varmistamisen tarvitsee integroitua johtamiseen ja juurtua arkityöhön. Kansainvälisesti puhutaan siirtymisestä Safety II –ajatteluun, jolla

Tuija Ikonen. Kuva: Christoffer Björklund, 2020.

Tuija Ikonen

Syntynyt 1958, Ristiina

Ylioppilas 1977, Lahti

LL 1983, Helsingin yliopisto

Erikoislääkäritutkinnot: Kirurgia 1991, Thorax- ja verisuonikirurgia 1994, Terveystieteiden tohtori 2015, Helsingin yliopisto

LT 1997, Helsingin yliopisto

Dosentuurit: Kirurgia 2000, Helsingin yliopisto, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen johtaja 2015, Turun yliopisto

Nykyinen työ: Tutkimusjohtaja, Potilas- ja asiakasturvallisuuden kehittämiskeskus, Vaasan sairaanhoitopiiri ja potilasturvallisuuden professori, Turun yliopisto sekä Potilasvakuutuskeskuksen asiantuntijalääkäri

Muuta: Hallinnon pätevyys 2005, Helsingin yliopisto, MQ 2015, Aalto yliopisto

pyritään vahvistamaan sitä, mikä menee hyvin arjen kompleksisuuden keskellä. Tämä on paljon enemmän kuin vain tiettyjen turvamenettelyjen ja rutiinien noudattaminen. Jokaisen työntekijän täytyy ymmärtää kaikissa tilanteissa, mikä on turvallinen tapa toimia ja miksi. Uskon, että motivaatio toiminnan parantamiseen löytyy positiivisen kautta vahvistamalla sitä, mikä on oikein ja toimivaa. Haittojen ja riskien analysoimisen lisäksi opitaan erityisesti myös siitä, missä onnistuttiin hienosti.

Miten näet suomalaisen terveydenhuollon vahvuudet ja heikkoudet potilasturvallisuudessa?

Suomen terveydenhuollon vahvuus on hyvin koulu-

tettu ja työhön sitoutunut henkilöstö. Tämä on potilasturvallisuuden perusta. Olemme alueellisista eroista huolimatta kulttuurisesti yhtenäinen maa, ja hyvät toimintatavat leviävät helposti kaikkialle. Meillä on toimivia rakenteita ja menettelyjä ammattitiedon jakamiselle ja yhdessä kehittämiseksi.

Potilasturvallisuuden edistämiseksi tehtiin valtavasti yhteistyötä noin kymmenen vuotta sitten. Kun THL luopui potilasturvallisuustyöstä vuonna 2015, kansallinen koordinaatio päättyi. Tämä on hidastanut uusien menettelyjen kehittämistä ja juurruttamista. Hoitomenetelmät ja palvelumuodot ovat jatkuvassa muutoksessa, mutta meiltä on puuttunut valtakunnallisesti kattava

potilasturvallisuuskehittäminen. Keskuksemme on saanut sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä valtionavustuksen potilasturvallisuuden kansalliseen koordinaatiotehtävään. Yritämme nyt ottaa tätä takamatkaa kiinni muun muassa tukemalla asiantuntijaverkostoja tutkimus- ja kehittämisteemojen parissa. Yksi aktiivisimmista verkostoista kohdistuu laiteturvallisuuteen.

Mitä haluaisit itse nostaa esille?

Potilasturvallisuuden tilan kuvan luominen ja yhteiset indikaattorit ovat työn alla. Ne tarvitaan, että alan tärkeimmät kehittämiskohteet voidaan tunnistaa ja muutosta seurata. ■